

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 972 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr	10
Baxtiyor Islamov	
Kichik biznesni rivojlantirishda "yashil" iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati	12
Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G'oiptazarov	
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System	18
Zufarova Nozima Gulamiddinova	
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko'rsatkichlari va ekologik muammolar	26
Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	
Yashil budjetlashtirish va uni O'zbekistonda joriy etish istiqbollari	32
Meylev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	
Iqtisodiyotda ta'lim va fan integratsiyasining asosiy yo'nalishlari	37
Yormatov Ilmidin Toshmatovich	
Transport vositalari va yo'llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir	41
Agzamov Shaxboz Akmalovich	
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish	46
A. X. Salamov	
Biznes-reja baliqchilik xo'jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida	50
Dosmurotova Shaxista Kengashovna	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	57
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	65
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari	69
Shamsiyev Nodir Muratovich	
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari	74
Shagzatov Oybek bahodirovich	
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo'nalishlari	78
Davlatov Sanjar Abdimannonovich	
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari	82
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformatsiyaning muhim yo'nalishlari	86
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
O'zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida)	91
Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi	96
Nazarova Umida Avazovna	
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari	100
Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish	105
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni va ahamiyati	110
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Ta'lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili	115
Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	
Ta'minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish	121
Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari	125
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	

Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан.....	131
Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна	
Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	137
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	143
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari: Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	150
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	156
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	161
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	169
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	172
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	177
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	181
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	186
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	190
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	195
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	199
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlari.....	205
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	209
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	215
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	223
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	228
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi)	236
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	242
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	247
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	252
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	258
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati samaradorligini yanada oshirish	262
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	268
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	

Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari	276
Sobirov Otabek Olimjonovich	
Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	279
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	283
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	286
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	290
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	295
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashirishda tahlil qilish.....	299
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	304
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	308
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	312
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarining oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	316
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation.....	321
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	327
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalariida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	331
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлйўловчи”	334
Н. Э. Кахарева	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	339
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	344
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	350
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	355
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati	359
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	364
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	371
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	375
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	380
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	383
Bobayev Isroiljon Abdinabiyevich	

Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	388
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	
O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	396
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	399
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	402
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari	411
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida)	415
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	422
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	428
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	434
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	439
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	445
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	450
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari.....	455
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	462
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	465
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	471
Xalmuxamedova Zebxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	475
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	482
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	489
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	494
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	501
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	505
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlari	512
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	519
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	524
Sultanov Baxram Begdullayevich	

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	528
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	536
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	541
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	545
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	550
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	557
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	562
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	566
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	572
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	579
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	582
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	586
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	593
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	
Fundamentals of Innovative Management and its Organizational Control	599
Akramova Aziza Abduvohidovna, Maqsudov Bunyod Abdusamatovich	
Moliyaviy menejment tizimini rivojlantirishda raqamli marketingdan foydalanishning afzalliklari	604
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Оценка экономической эффективности использования фотоэлектрической тепловой установки	608
Жураев Ислон Рахматович, Юлдошев Исроил Абриевич, Жураева Зухра Исламовна	
Ilmiy darajali kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro tajriba	614
Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich	
Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi	621
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlari bozorining rivojlanishi sabablari	625
Abdukadirova Kamola Azimovna	
Mintaqada turizm sohasini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	629
Isomiddinov Inomjon Qurvonali o'g'li	
Ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha infrastruktura holati	636
Dehqonov Burxon Rustamovich	
Soliqqa tortish maqsadida kadastr qiymatlarini aniqlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari	642
Kamilov Abror Anvarovich	
O'zbekistonda uylarning energiya samaradorligini oshirish	647
Dodiyev Fozil O'tkurovich	
O'zbekistonda talant menejmentni tatbiq etish istiqbollari	653
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari	658
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Bulutli texnologiyalardan foydalangan holda resurs xarajatlarini optimallashtirish: tahlil va boshqarish	663
Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li, Karabayev Rustam Zafarovich	
Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rni	673
K. A. Sharipov, D. Jo'rayev	
Tadbirkorlik nazariyasining evolyutsion talqini	678
Aripov Oybek Abdullayevich	

Enhance Export Potential of Private Entrepreneurship and Small Venture.....	683
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
Mintaqa barqaror rivojlanishini cheklovchi ekologik omillar tahlili.....	690
Adilova Marg'uba Tursunaliyevna	
Improving the Efficiency of Industrial Enterprise Activities in the Age of Digital Technologies	698
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
A study of green marketing practices in the retail industry – Advantages and disadvantages.....	705
Davronova Zilola Gulomovna	
Tijorat banklarining korporativ xizmatlarini transformatsiyalash jarayonini rivojlantirish.....	709
Farmanova O'g'iloy Aliqul qizi	
Davlat moliyaviy nazorat tizimini rivojlantirish istiqbollari.....	715
Maxmudov Azamat Normuradovich	
Xorijiy banklarning moliya injiniringi mahsulotlari va rivojlanish istiqbollari	721
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekistonda turizm xizmatlari imkoniyatlari: muammo va yechimlar	727
Fayziyev Oybek Raximovich, Xalikov Saydilla Abdraxmanovich	
Sanoat klasterlarini shakllanishining simulyatsiya modelini yaratish	734
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, Axmedova Rayxona Jasurbek qizi	
Hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning xususiyatlari va ustuvor yo'nalishlari	741
Tolibjon Qazaqov Sharifjon o'g'li	
Raqamli iqtisodiyotda zamonaviy texnika va texnologiyalarning xususiyatlari.....	747
Xusanov Ulugbek Nishanovich	
Biologik aktivlar va qishloq xo'jaligi mahsuloti joriy hisobini tashkil etish bo'yicha xorijiy tajribalar	752
Yusupova Mahfuza Baxtiyor qizi	
Mulkchilikning iqtisodiyotdagi ahamiyatini qiyosiy tahlil qilish (O'zbekiston va Shvetsiya misolida)	757
Odil Norboyev	
Ipoteka krediti riskining ayrim nazariy jihatlarini.....	761
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
Xalqaro turizm bozorining rivojlanish tendensiyalari va unda O'zbekistonning ishtiroki	764
Eshayev Alisher Abdug'aniyevich, Bobobekova Nargiza Baxtiyorovna	
Tijorat banklari fond bozoridagi aksiyalar narxini o'zgarishini ebo moduli orqali aniqlashning ekonometrik tahlili.....	769
Yuldoshova Manzura Ollashkurovna	
Organizational mechanism of sustainable development of the tourism industry, role and application of technologies.....	780
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich	
Banklarda risklarni diversifikatsiyalashning mohiyati va ahamiyati	787
Baxriddinov Sharofiddin	
Davlat oliy ta'lim muassasalarida daromad va harajatlarning o'zaro mutanosibligi.....	793
Gafurov Anvar Bazarbayevich	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri: tahlil va istiqbollar.....	799
Raxmanov Bekzod Ibragimovich	
Инновационный и развивающий менеджмент в сфере услуг	803
Ахтамова Моҳигул Эркиновна	
Ishsizlarni kasb-hunarga o'qitish asosida raqobatbardoshligini oshirish	807
Bakiyeva Iroda Akbarovna	
Dehqon xo'jaliklarida yetishtirilgan grek yong'og'ini iste'molchilarga yetkazib berish yo'llari	811
Inobatov Abror Boshlarovich	
Комплаенс и риск менеджмент в международных гуманитарных организациях	817
Мухамеджанов Баходир Кахрамонович	
Ipakchilik korxonalarida innovatsion faoliyatni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari.....	822
Aliyeva Nodiraxon Abdumalikovna	
Soliqlarning yig'iluvchanligi va unga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	826
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich	
Soliq islohotlari: u qanday bo'lishi kerak?	831
Hotamov Alisher Farxodovich	
Анализ операционных процессов экспорто-ориентированных хлопково-текстильных кластеров.....	837
Джурабаев Отабек Джурабаевич	
Ish bilan bandlikni sifat xususiyatlari asosida baholashga zarurat: ilmiy-nazariy yondashuvlar	842
Qurbonov Samandar Pulatovich	

Technology of Formation of Profession-Oriented Communication Competences in Training of Future Specialists in Higher Education Institutions.....	848
Rajapov Sulaymon	
Improving The Methodology of Developing Professional and Communicative Skills in Future Economists (In the Case of Teaching English).....	852
Samandarova Nargiza	
Sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion texnoparklardan foydalanish muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillar.....	860
Sobirxonov Akbarxon Aziz-o'g'li	
Oziq-ovqat sanoati korxonalarida investitsion salohiyatni shakllantirishning mazmuni va ahamiyati	865
Xamrayev Nodirbek Ravshanovich	
O'zbekistonning moliyaviy siyosati: tarkibiy tuzilishi va tahlili	872
Jabborova Dilafruz Sodiq qizi	
Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida lizing investitsiyalarini rivojlantirishning nazariy-uslubiy jihatlarini	879
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Hududlar rivojlanishini ta'minlashda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati.....	885
Salomat Norova	
Yo'lovchi tashish xizmatlari sohasida korxona faoliyatini strategik rejalashtirishga ta'sir etuvchi omillari tahlili.....	889
Abarov Mashxurbek Ismonaliyevich, Pulatova Gulchexra Erkinovna	
Anderrayting xizmatining AQSh sug'urta bozorida tutgan o'rni	895
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobotlarni tuzishda aktivlarni qadrsizlanishga tekshirish.....	900
Tojiyev Behzod Bekmurod o'g'li	
Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish – muhim yo'nalish.....	904
Dushaboyev Mirjalol	
Recreational potential of Uzbekistan and prospects for the development of wellness tourism in the country.....	912
Amonboyev M., Shaymanova Nigora Yusupovna	
Yashil marketing: tushunchasi, mohiyati, kelib chiqishi, muammolari va istiqbollari	916
G'anieva Madina Bunyodali qizi, Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari.....	923
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
Lizing munosabatlarini rivojlantirishda raqamli marketing strategiyalari.....	928
Yusupova Feruza Yo'ldosheva	
Analysis of the Transformation and Development Trends of the Higher Education System in Uzbekistan.....	934
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
O'zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish.....	940
Oybek Elmurotov	
Sifatli ta'lim uchunchi renessansning poydevori sifatida: xorijiy tajriba va tavsiyalar	943
Zafar Jumayev Ikromiddinovich	
Совершенствование методологии “зеленого” учёта в финансовом менеджменте устойчивого развития компаний энергетической отрасли в Узбекистане.....	947
Глазова Марина Викторовна	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funktsiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	954
Berkinov B. B.	
O'rta ta'lim tizimida “o'qituvchi imiji”ni rivojlanish genezisi.....	962
Odilova Sitora Sayfitdin qizi	
Роль инвестиций в системе железнодорожного транспорта в Республике Узбекистан	966
Акбарова Лайло Упашевна	

Berkinov B. B.

I.f.d., TDIU "Makroiqtisodiy tahlil va prognozlashtirish" kafedrası professori, "Institutsional va iqtisodiy tadqiqotlar markazi" direktori

YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA INSTITUTSIONAL ISLOHOTLARNI YANADA CHUQURLASHTIRISH VA KO'P FUNKSIYALI RAQAMLASHTIRISHNING ILMIY ASOSLARI

Annotatsiya: Maqolada institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va uni raqamlashtirishning ilmiy-metodologik jihatlarini ishlab chiqilgan. Unda institutsional islohotlarni chuqurlashtirish konsepsiyasi, yangi institutlarni shakllantirish, ular tamoillari va jozibadorligini oshirish yo'llari hamda raqamlashtirish modellari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiyotni institutsional tuzilishi, institutsional islohotlar, inklyuziv institutlar, islohotlar tamoyillari, transaksiya munosabatlari, jozibadorlik, mahalla institutlari, raqamlashtirish, samaradorlik omillari.

Abstract: The article reveals the scientific and methodological aspects of further deepening institutional reforms and their digitalization. It proposes a concept for deepening institutional reforms and the formation of new institutions, principles and ways to increase their attractiveness, as well as digitalization models.

Key words: institutional structure of the economy, institutional reforms, inclusive institutions, principles of theology, transactional relationships, attractiveness, mahalla institutions, digitalization, efficiency factors.

Аннотация: В статье раскрыты научно-методологические аспекты дальнейшего углубления институциональных реформ и их цифровизации. В ней предложены концепция углубления институциональных реформ и формирования новых институтов, принципы и пути повышения их привлекательности, а также модели цифровизации.

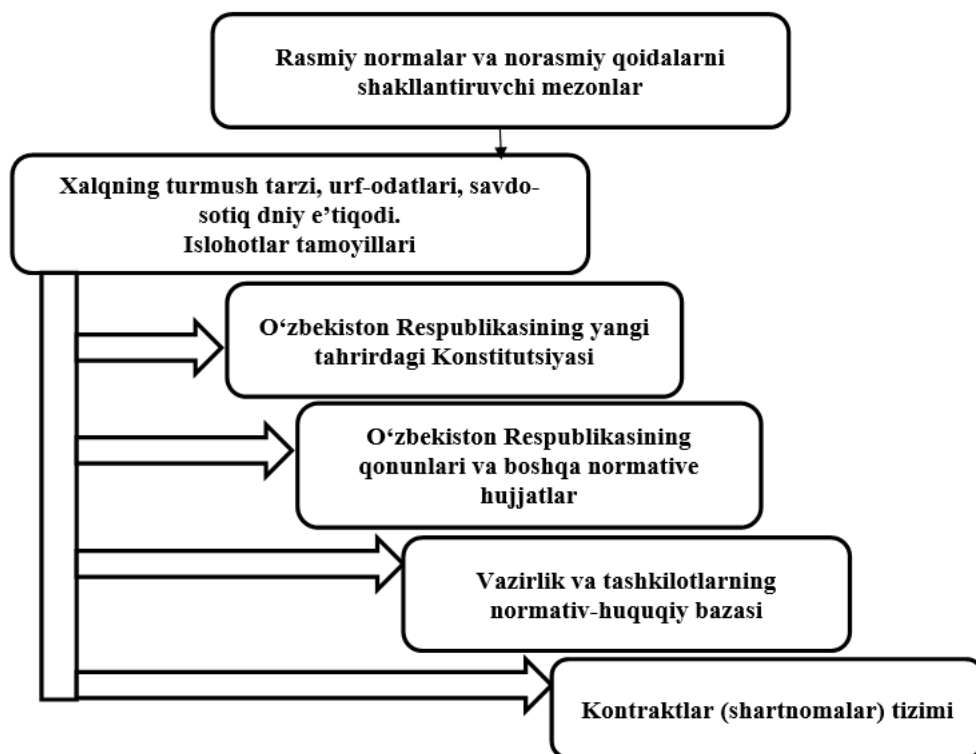
Ключевые слова: институциональная структура экономики, институциональные реформы, инклюзивные институты, принципы теологии, транзакционные отношения, привлекательность, институты махалли, цифровизация, факторы эффективности.

KIRISH

O'zbekistonda tarixan qisqa davr mobaynida davlat va jamiyat qurilishini tartibga soluvchi bozor tamoillariga asoslangan tubdan yangi institutlar va shunga mos institutsional muhit shakllantirildi. Uning negizini xalqimiz turmush tarzini, urf-odatlarini, diniy e'tiqodlarini hisobga oluvchi O'zbekiston Respublikasining yangi Konstitutsiyasi, shuningdek, mamlakatimiz qonunlari, normativ-huquqiy hujjatlar tashkil etadi. Shulardan kelib chiqib, biz O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyoti institutsional tuzilishini asosladi (1-rasm).

Bu jamiyatda davlat va biznes tuzilmalarini boshqarish, mulkchilik, ishlab chiqarish va taqsimot munosabatlariga, bozor islohotlari chuqurlashuviga, tabiiy va mehnat resurslaridan samarali foydalanishga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Shu bilan birga, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini ta'minlovchi institutlar va ular normalarini rivojlantirish yo'nalishlarida hal etilishi lozim bo'lgan ko'plab muammolar, amalda o'z yechimini kutayotgan ustuvor vazifalar mavjud.

Gap shundaki, har qanday davlat va jamiyat, uning iqtisodiy agentlari ma'lum bir institutlar doirasida faoliyat yuritadi va rivojlanib boradi. Vaqt o'tishi bilan institutlar rivojlanishning ichki talablari va tashqi omillari ta'siri ostida taraqqiyotga to'siq bo'lib qoladi. Bunday vaziyatlarda mavjud institutlar va institutsional muhitni takomillashtirish yoki ular o'rniga yangilarini amalga kiritish talab etiladi.

1-rasm: O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining institutsional tuzilishi

Shu nuqtayi nazardan qaraganda, institutlar va institutsional normalarning mamlakat iqtisodiy rivojlanishidagi roli nima bilan izohlanishi, xususan, nima uchun bozorlar yoki mulkchilik munosabatlari ishlaydi yoki ishlamaydi, iqtisodiyotda olib borilayotgan siyosatning u yoki bu tadbirlari nima uchun samarali yoki samarasiz bo'ladi, iqtisodiy-ijtimoiy sohadagi qaysi o'zgarishlar ichki sabablarga ko'ra yoxud hukumatning u yoki bu qarori tufayli yuzaga keladi, nega ayrim davlatlar boy, ayrimlari kambag'al, degan savollarga javob topish hozirgi kunda "O'zbekiston-2030" strategiyasida institutsional islohotlarni chuqurlashtirishda asosiy o'rin egallaydi. Shularni hisobga olganda, "O'zbekiston-2030" strategiyasining ustuvor yo'nalishlari, maqsadlari va vazifalari doirasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va uni ko'p funksiyali raqamlashtirish jarayonlarida foydalaniladigan ilmiy konsepsiya, usul va modellarni ishlab chiqish hozirgi kunning zaruriy fundamental va amaliy tadqiqotlari qatoriga kiradi.

Bu Yangi O'zbekiston rivojlanishida Harakatlar strategiyasidan – taraqqiyot strategiyasiga o'tishda inklyuziv institutlarning paydo bo'lishi va ular rivojlanishini har tomonlama rag'batlantirish, iqtisodiyot tarmoqlari nufuzini oshirish, ijtimoiy sohani, aholini qo'llab-quvvatlashni faollashtirish hamda himoya qilishning institutsional normalarni hayotga keng kirib kelishini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Institutlar va institutsional islohotlarni chuqurlashtirish muammolariga ko'plab xorijiy va mamlakatimiz olimlarining ilmiy ishlari bag'ishlangan. Institutlar va hozirgi zamon institutsional iqtisodiyoti rivojlanishiga D.Nort, R.Kouz, T.Eggertson va boshqalar tadqiqotlari katta hissa qo'shgan. Daron Ajemo'g'li, Saymon Jonson va Jeyms Robinson va boshqalar institutsional munosabatlarni chuqur tahlil qilgan va ular tadqiqotlarida inklyuziv va ekstrativ institutlarning amaliy jihatlari ochib bergan.

Rossiyalik olimlar A.N.Oleynik, R.M.Nureyev, A.Ye.Shastitko, A.V.Sicheyeva va boshqalar ishlarida institutsional iqtisodiyotning yangi yo'nalishlari asoslangan.

Mamlakatimizda X.P.Abilqosimov, R.X.Toshmatov, A.A.Xoshimov, A.M.Qodirov va boshqalarning ilmiy tadqiqotlarida mulk huquqi, institutsional islohotlar, transaksiyalar, shartnomalar, norasmiy iqtisodiyot nazariyasi va amaliyot bilan bog'liq masalalar yoritilgan.

Tahlil qilingan ilmiy ishlarda yangi institutlar hamda institutsional muhit shakllanishi, bugungi kunda institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish hamda raqamlashtirish, ular modellarini ishlab chiqish yo'nalishlari yetarlicha o'rganilmagan. Shularni inobatga olib, biz institutsional nazariya asoschilari tadqiqotlariga tayangan holda yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni chuqurlashtirish va raqamlashtirishning konseptual qoidalarni taklif qilishga harakat qildik.

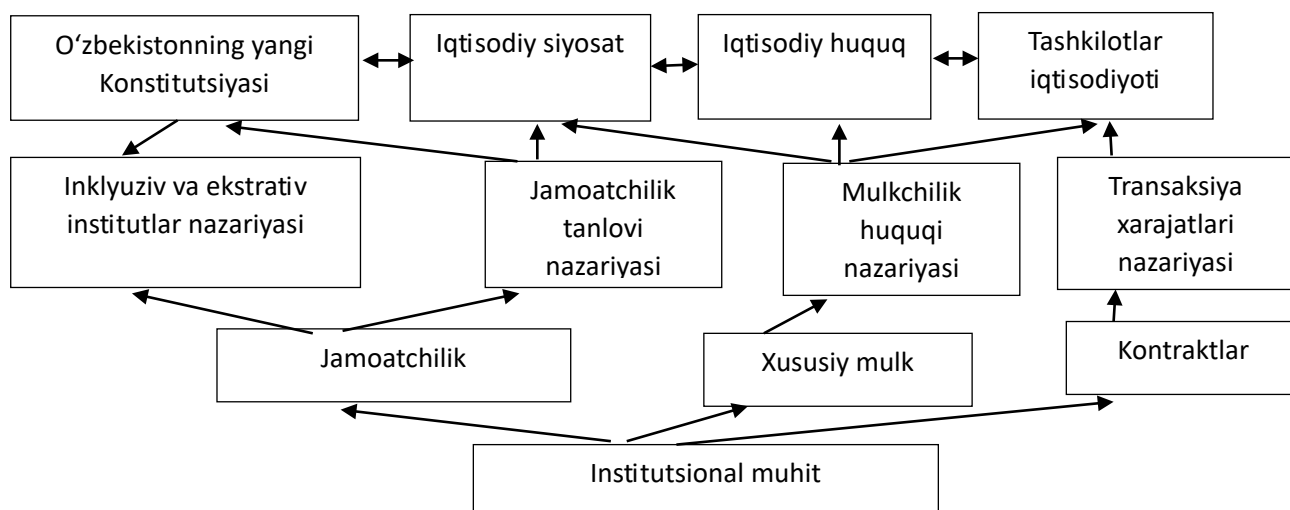
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasini O'zbekiston Respublikasining yangilangan Konstitutsiyasi, islohotlar tamoilari, mamlakatimizda qabul qilingan "O'zbekiston–2030" strategiyasining barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlash me'zonlari, raqamlashtirish usullari hamda modellari tashkil etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish konsepsiyasi. O'zbekistonda institutlar rivojlanishi va vaqt o'tishi bilan o'zgarib borishi, ularning o'zaro bog'liqlik qonuniyatlari to'g'risidagi bilimlar faol shakllanish bosqichiga o'tmoqda. Shu bilan bir qatorda, mamlakatimizda institutsional iqtisodiyot fani doirasida ma'lum ilmiy – amaliy natijalar qo'lga qiritilgan bo'lsada, institutsional islohotlarni izchil amalga oshirish uchun bular yetarli emas. Ushbu yo'nalishda TDIU tarkibidagi "Institutsional va iqtisodiy tadqiqotlar markazi" 2009-2023-yillarda 4 ta grant loyihalari ijrochilari boshqa ilmiy hamda OTM markazlar bilan hamkorlikda tadqiqot ishlari olib bormoqda. Shularni etiborga olganda, ushbu sohada institutlar va institutsional muhit normalarini, Yangi O'zbekiston strategiyasini samarali amalga oshirishning nazariy qoidalarini ishlab chiqish talab etiladi. Yuqoridagilardan kelib chiqib, biz Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish konsepsiyasini asoslashga harakat qildik (2-rasm). Uning asosini bir – birini birlashtiruvchi quyidagi uchta g'oya tashkil etadi:

- inklyuziv institutlarni rivojlantirish;
- inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlash;
- institutsional muhit jozibadorligini oshirish.

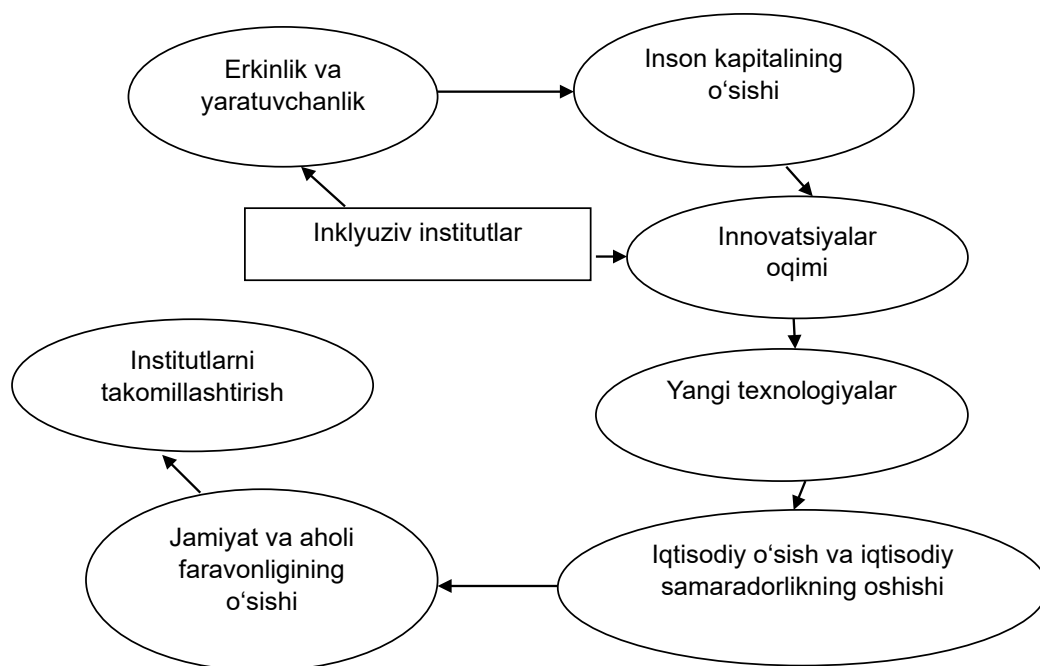
2-rasm: Yangi O'zbekiston iqtisodiyotida institutsional islohotlarni amalga oshirishning ilmiy-nazariy asoslari

Iqtisodiyotda inklyuziv va ekstraktiv institutlar mavjud. Inklyuziv institutlar – mamlakat iqtisodiyotiga va uning barqaror o'sishiga sarmoya kiritishga qaratilgan institutlar bo'lib, ular inklyuziv o'sishning afzalliklarini kengroq e'tirof etadi. Shuning uchun butun jamiyat va uning alohida guruhlar ham, ushbu iqtisodiy o'sishdan manfaatdor bo'lib, mulk huquqlarini himoya qilishga, raqobatga, iqtisodiyot agentlari o'rtasidagi shartnomalarni bajarishga qaratilgan siyosatni qo'llab-quvvatlaydi.

Ekstraktiv institutlar– ozchilik guruh (elita) uchun iqtisodiyotdan foyda "olish"ga e'tibor qaratadi. Bunday jamiyatda barqarorlik ancha past bo'lib, ijtimoiy birdamlik mavjud bo'lmaydi. Bugun mamlakatimizda amalga oshirilayotgan tadbirlar ekstraktiv institutlarni cheklashga qaratilgan. Masalan, korrupsiyani cheklash va uni yo'qotish.

Inklyuziv institutlar innovatsiyalar va yangi texnologiyalarni ishlab chiqaradigan inson kapitalini yaratish hamda samarali qo'llash davrini ishga tushiradi va bu o'z navbatida ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga, faolroq iqtisodiy o'sishga va ijtimoiy farovonlikning oshishiga olib keladi (3-rasm).

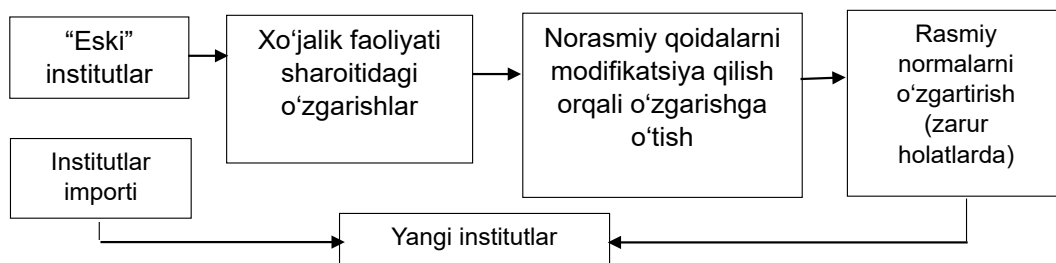
Shu bois iqtisodiyot subyektlari o'rtasida o'zaro munosabatlarda mavjud inklyuziv institutlarni doimiy ravishda qayta ko'rib chiqish va takomillashtirish davlatni iqtisodiy boyishiga va farovonlikka olib boradi, ekstrativ institutlar esa asta-sekin qashshoqlashuvga sabab bo'ladi.

3-rasm: Inklyuziv institutlar va aholi farovonligini oshirish

Ushbu holatlardan kelib chiqib, biz barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi inklyuziv institutlar tizimini asosladik. Ular qatoriga quyidagi iqtisodiy institutlar to'plamlarini kiritdik: talab institutlari; iste'mol institutlari; taqsimlash institutlari; almashish va ijtimoiy shartnomalar instituti; ishlab chiqarish (xizmat ko'rsatish) institutlari; boshqarish institutlari; institutlarni ko'paytirish va o'zgartirish institutlari; davlat institutlari.

"Eski" institutlar to'plamlari institutsional normalarni transformatsiyalash va uning normalarini o'zgartirish - yangi inklyuziv institutlar shakllanishiga olib kelishi mumkin (4-rasm).

4-rasm: Yangi institutlarni shakllantirish

Keyingi yillarda aksariyat mamlakatlarda, shu jumladan, O'zbekistonda ham barqaror iqtisodiy o'sish to'g'risida gap ketganda iqtisodchilar institutsional islohotlarga ko'proq e'tibor qaratmoqda. Umuman olganda olimlar iqtisodiyotda institutlar farovonlikka yagona yoki eng muhim izoh ekanligini ta'kidlashadi. Shularni inobatga olib, biz tadqiqotlarimizda "institut" o'zi nima?, degan tushunchaga ko'proq e'tibor qaratdik.

1. Institut – bu ijtimoiy tuzilma. U kishilar o'rtasidagi ijtimoiy aloqa mavjudligini bildiradi. Biz o'zimizning birgalikda yashash va ishlashimiz orqali institutni yaratamiz.
2. Institut – bu tartibga soluvchi kuch, odamlar tanlovini va xo'jalik yuritishni chegaralaydi. Jamiyat insonlarga institut orqali ta'sir ko'rsatadi.
3. Institut – odamlar o'zaro aloqadorligining ma'lum bir tarkibiy tuzilmasini yaratadi. Shunday qilib, institutga insonlar o'rtasidagi xatti-harakatni tarkiblashtiradigan ijtimoiy nazorat mexanizmi sifatida qarash mumkin.
4. Institut – bu qoida, insonlar yakka harakati yoki ular guruhining o'zaro harakatining ma'lum bir chegarasi, qoidalar tizimi.
5. Institut – bu ta'sir qiluvchi kuch. Institut bu faqatgina rasmiy qoidalar emas, norasmiy chegaralarni ham o'zida mujassam etadi.
6. Institut – nazorat bo'yicha harakat yoki hokimiyatdir. Qisqacha aytganda, institut – bu harakat, ushbu harakat mazmuni esa – hokimiyat (nazorat)dir.

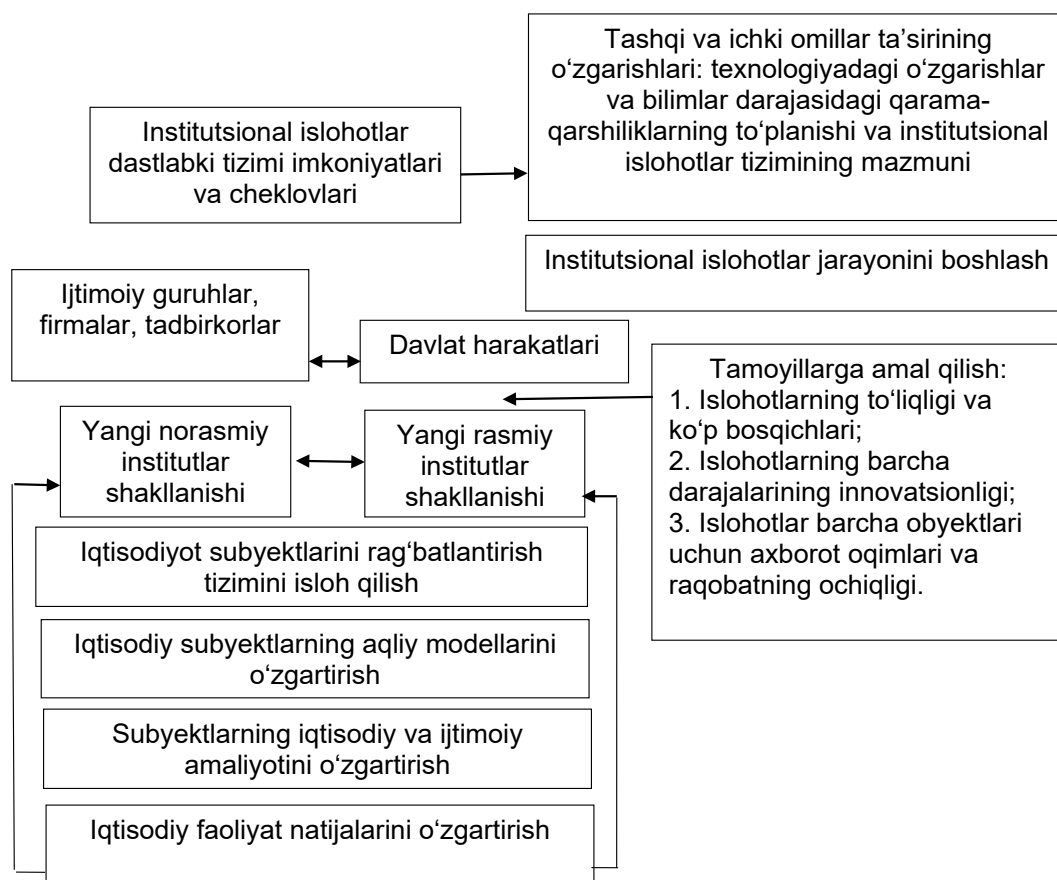

7. Institut – bu real xulq-atvor (o'zini tuta bilishlik) yoki harakatdagi qoidadir.
8. Institut – bu ijtimoiy tartibdir. Amaldagi institutlar (qoidalar) va xatti – harakatning real ketma-ketligi asosida ma'lum bir ijtimoiy tartib shakllanadi.
9. Institut – bu tashkilotdir. Kishilar faoliyatini yo'naltiruvchi va bo'ysundiruvchi hamda ijtimoiy xatti-harakatlarni tarkiblashtiruvchi omillar.

Institutsional islohotlar tamoyillari va bosqichlari. Institutsional islohotlar ma'lum bir yo'nalishda aniq maqsad va vazifalar doirasida boshqaruv funksiyalari hamda tamoyillariga asoslanib amalga oshiriladi. Ular quyidagilar:

1. Institutlar va institutsional islohotlar funksiyalari:
 - a) tashqi va ichki muhitdan axborotlar qabul qilish;
 - b) manfaatlar muvozanatini saqlashni tartibga solish;
 - d) islohotlar o'zgarishi darajalarini va bosqichlarini muvofiqlashtirish.
2. Bir-birini to'ldiruvchi islohotlar tamoyili:
 - a) joriy bosqichda islohotlarni amalga oshirishning yangi shartlarini o'z vaqtida aks ettirish;
 - b) manfaatlar balansini buzilganda islohotlarni amalga oshirishni cheklash;
 - d) islohotlarni bosqichma-bosqich amalga oshirishga imkoniyat yaratish.
3. Islohotlarning innovatsionligi tamoyili:
 - a) islohotlar subyektlarini innovatsion aktivligini rag'batlantirish;
 - b) katta hajmdagi institutsional innovatsiyalar manfaatlar balansini ta'minlashi;
 - d) institutsional innovatsiyalar inson kapitali samaradorligini oshirishi
4. Islohotlar subyektlari o'rtasida axborot oqimlari ochiqdigi va ko'p funksiyali raqamlashtirish tamoyili:
 - a) institutsional islohotlar axborotlar oqimini raqamlashtirish funksiyalarini amalga oshirish bilan kuchli bog'liqligi;
 - b) axborot ochiqdigi funksiyasini amalga kiritish institutlar va institutsional islohotlar samaradorligini oshirish;
 - d) axborotlar ochiqdigi iqtisodiyot subyektlariga o'z vaqtida islohot loyihalariga o'zgartirishlar kiritish imkoniyatini beradi.

Ushbu funksiya va tamoyillar yangi inklyuziv institutlarni shakllanishini hamda iqtisodiyot subyektlari faoliyatini institutsional islohot qilishni amalga oshirish bosqichlarini belgilab olishni ta'minlaydi (5-rasm).

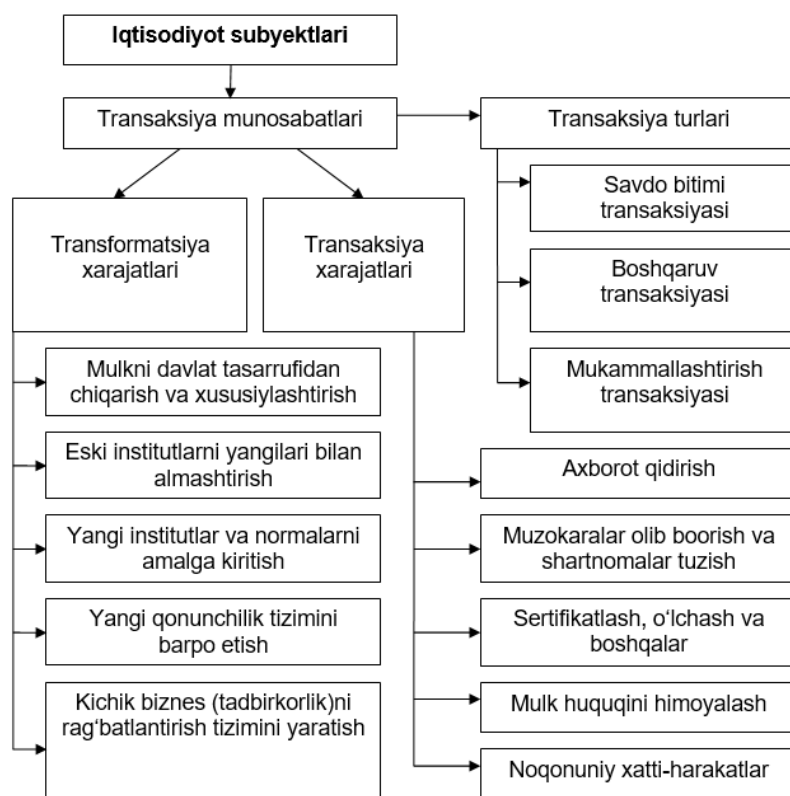

5-rasm: Institutsional islohotlarni amalga oshirish bosqichlari

Yangi O'zbekiston strategiyasida amalga oshirilayotgan yangi institutlar va rasmiy normalar, jumladan, O'zbekiston Respublikasi yangi Konstitutsiyasi dastlabki bosqichida 155 ta modda (institutlar) hamda 434 ta institutsional normalar o'rin olgan. "Harakatlar strategiya"sida 2017-2022 yillarda davlat, jamiyat va iqtisodiyot tizimlarini isloh qilish yo'nalishlarida 7 ta yangi qonun qabul qilindi, 15 ta amaldagi qonun va qonunchilik hujjatlari hamda 120 dan ortiq institutsional normalarga o'zgartirishlar kiritilgan. Shuningdek, "O'zbekiston - 2030" strategiyasini amalga oshirishda "Barqaror iqtisodiy o'sish orqali aholi farovonligini ta'minlash" yo'nalishi bo'yicha 24 yangi institutlar va 40 dan ortiq rasmiy institutsional normalar kiritish ko'zda tutilgan.

Institutsional islohotlarni chuqurlashtirish muammolari.

1. Strategik islohotlarning hozirgi bosqichida O'zbekiston iqtisodiyotining institutsional tarkibi va uning inklyuziv iqtisodiy o'sish uchun zaruriy sharoitlar yaratishdagi roli, institutlar rivojlanishiga salbiy ta'sir etayotgan institutsional cheklovlarni (nomutanosib institutlarni) aniqlash muhim hisoblanadi. Shuni hisobga olib kichik biznes hamda yirik korporativ tuzilmalar (korxonalar) faoliyatida institutsional islohotlar samaradorligini baholash orqali institutsional cheklovlarni bartaraf etishning ilmiy asoslari va yo'nalishlarini ishlab chiqish zarur.
2. Raqobat sharoitida iqtisodiy o'sish va korxonalar samaradorligini oshirish ko'p jihatdan transaksiyalar (shartnomalar) bajarilishiga va ular uchun sarflanayotgan xarajatlar darajasiga bog'liq. Ushbu muammo yuzasidan amalga oshirilayotgan tadqiqotlar hozirgacha nazariy tasnifga ega bo'lib, ularda iqtisodiy rivojlanishning transaksiya xarajatlarini pasayishining amaliy jihatlari hisobga olinmayapti. Shu nuqtayi nazardan, bozor munosabatlari sharoitida transaksiya xarajatlarini optimallashtirish va raqamlashtirishning usul va mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb muammolar qatoriga kiradi (6-rasm).

6-rasm: Transaksiya munosabatlari va ular bilan bog'liq xarajatlar turlari

3. Yangi O'zbekistonni barpo etish strategiyasida iqtisodiyotning inklyuziv rivojlanishida mikro, kichik, o'rta va yakka tadbirkorlik faoliyati ustuvor mavqega ega bo'lishi e'tirof etilgan. Shuni hisobga olib, mahalla muhitida oilaviy tadbirkorlik shakllari samaradorligini oshirish hamda ularni istiqbolda inklyuziv iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi institutlar va institutsional mexanizmlarni takomillashtirish yuzasidan ilmiy tadqiqotlarini kengaytirish islohotlar samaradorligini oshiradi.
4. O'zbekistonda shakllangan institutsional muhitning hozirgi holati, uning tarkibiy tuzilishi hamda inklyuziv iqtisodiy o'sish sur'atlarining kutilgan darajadan ortda qolishining institutsional sabablarini aniqlash, shuningdek, yangi qiymat yaratishga yo'naltiriladigan investitsiyalar oqimining o'sish sur'atlari va samaradorligini raqamlashtirish modellarida institutsional omillarni hisobga olish zarur. Shu bilan bir vaqtda, ijtimoiy – iqtisodiy tizimning barqaror inklyuziv rivojlanishining asosiy omili sifatida inson kapitali

o'sishini ta'minlash, undan institutsional islohotlar bosqichlarida yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni yaratishda samarali foydalanish, hududlarda "Yashil" iqtisodiyotga o'tishni tezlashtirish, davlat-xususiy sheriklik, maxsus iqtisodiy zonalarini hamda ta'lim institutlarini rivojlantirish usullarini ishlab chiqish bo'yicha tadqiqotlarni yana davom ettirish muhim natijalarga olib keladi.

Institutsional muhit jozibadorligini oshirish yo'llari. Bizning tadqiqotlarimizda asoslanganidek, quyidagi yo'nalishlarda inklyuziv iqtisodiy o'sish institutsional muhit jozibadorligini yanada oshiradi va bu O'zbekiston–2030 strategiyasini amalga oshirishni tezlashtiradi. Buning uchun quyidagilar taklif etiladi:

Birinchidan, inklyuziv institutlarning iqtisodiyot tarmoqlari rivojlanishidagi rolini kuchaytirish, xususiy mulkchilik va mulkdorlar huquqlarini himoya qilishning institutsional normalarini xorijiy tajribalardan foydalanib yanada takomillashtirish.

Ikkinchidan, iqtisodiy munosabatlarda tuzilgan shartnoma jarayonlarida yuzaga keladigan transaksiya xarajatlarini kamaytirish usullarini amaliyotga keng joriy qilish.

Uchinchidan, mahalla institutining aholi daromadlarini oshirishga qaratilgan tadbirkorlik faoliyatining institutsional-huquqiy normalarini hamda oilaning inson kapitalini asrash va uni rivojlantirish funksiyalarining yangi mezonlarini joriy etish.

To'rtinchidan, iqtisodiyotni innovatsion rivojlanish va innovatsiyalar yaratuvchi institutlarni ko'paytirish va keng qo'llab-quvvatlash.

Beshinchidan, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ijtimoiy davlatning institutsional normalarini taomiliga yetkazish bo'yicha keng ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlarni amalga oshirish.

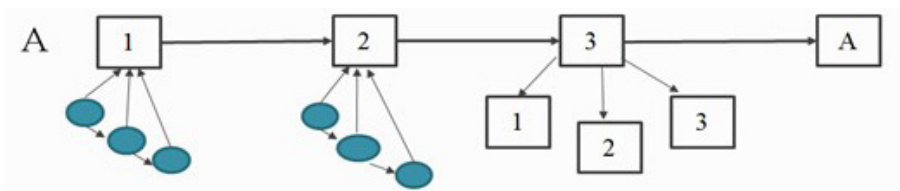
Institutsional islohotlarni amalga oshirishni raqamlashtirish modellari. Mamlakatimizda institutsional islohotlarni amalga oshirish samaradorligi, ushbu jarayon subyektlari faoliyatini raqamlashtirishga bog'liq hisoblanadi. Ushbu tadqiqotimizda institutlarning umumiy modellari ishlab chiqilgan va ular 3 guruhni tashkil qiladi.

Institutning umumlashtirilgan modeli

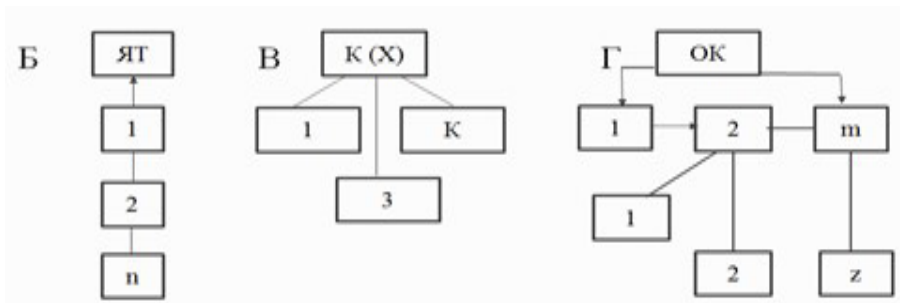
$$I = \{(N_0, D_0, R_0), (N_1, D_1, R_1), \dots, (N_k, D_k, R_k)\}$$

Bu yerda: I – institut; $S = \{I\}$ – normalar; N_0 – asosiy norma; $N_1, \dots, N_k$ – qo'llab-quvvatlash normalarni; D_k , R_k – mos ravishda yangi va mavjud i -chi normalarni saqllovchilar, $i = 0, 1, \dots, k$.

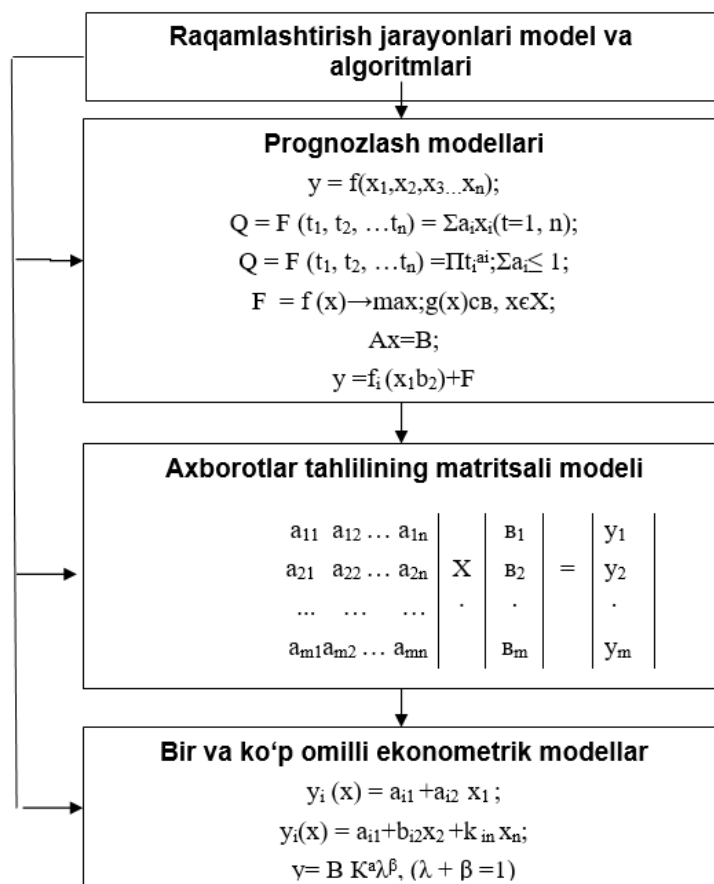
2. Mahalla institutida ishlab chiqarish kooperatsiyasini tashkil etish modeli (A)

3. Mahallada oilaviy tadbirkorlik institutlarini ko'p funksiyali raqamlashtirish modeli (B)

Mahallada yakka tartibdagi va kooperatsiyaga kiruvchi mikro, kichik, o'rta va yirik korxonalar tarkibiga mos institutlar va ularga bog'liq institutsional normalar, raqamlashtirish uchun axborot bazaga kiritiladi. Shu orqali institutsional islohotlarni amalga oshirish loyihalari ishlab chiqiladi. Loyihada foydalaniladigan modellar tizimi 6-rasmda keltirilgan.

7-rasm: Institutsional islohotlarni ko'p funksiyali raqamlashtirishda foydalaniladigan modellar tizimi

XULOSA VA TAKLIFLAR

1. Institutlar va institutsional muhit takomillashuvi iqtisodiyot subyektlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tezlashtiradi va ular daromadi (foyda) darajasini oshishiga olib keladi, transaksiya xarajatlarini kamaytiradi.
2. Ijtimoiy institutlar normalari va ular ishlash mexanizmlarini yaxshilanishi aholi farovonligini yangi pog'onaga olib chiqadi.
3. Iqtisodiy va siyosiy institutlarning formal va abstraksiyalarga qarshi turishi samarali rivojlanishni ta'minlaydi.
4. Inklyuziv institutlar inson kapitali rivojlanishi, innovatsiyalar va yangi texnologiyalar iqtisodiy o'sishni hamda aholi farovonligini ta'minlaydi.
5. O'zbekistonda 2022-yilda ishlab chiqarilgan 888,3 trillion so'm yalpi ichki mahsulotning qariyb 4,5 foizi yoki 40,0 trillion so'mi institutlar va institutsional normalar takomillashuvi hisobiga olingan, prognozlarga ko'ra, 2023-2030-yillarda ushbu ko'rsatkich 4,5 foizdan 9,0 foizgacha yoki 80 trillion so'mdan qariyb 160 trillion so'mgacha oshishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston Strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. –464 bet.
2. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. – М.: Фонд экономической книги "Начало", 1997
3. Кауз Р. Фирма, рынок и право. – М.: Дело 1993
4. Эггертсон Т. Экономическое поведение и институты. – М.: Дело, 2001. –18-19 б.
5. Ajemo'g'li, Daron. Robinson, Jeyms A. Mamlakatlar tanazzuli sabablari: qudrat, farovonlik va kambag'allik manbalari. Toshkent.: "Ofset-Print" MCHJ, "NihoI" nashriyoti. 2021. –672 bet.
6. Олейник А.Н. Институциональная экономика // Вопросы экономики. 1999. №1.–С. 138.
7. Нуреев Р.М. Институционализм: прошлое, настоящее, будущее // Вопросы экономики. –1999. –№ 1. –С. 125-147.
8. Шаститко А.Е. Новая Институциональная экономическая теория. –М., 2003. – С. 128.
9. Сычеева А.В. и др. Институциональная экономика [электронный ресурс]: учебно-методический пособие. – Волжский, 2017. – Режим доступа: <http://lib.volpi.ru>
10. Berkinov B.B., Abilqosimov X.P. va boshqalar. Institutsional iqtisodiyot. Darslik. –Toshkent: 2020 y. –430 bet.
11. Tashmatov R.X. Qishloq xo'jaligini rivojlantirishning institutsional mexanizmlarini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Toshkent: – 2023 y. –80 bet.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzirimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.